

Legionellapreventie in waterinstallaties

regels en toezicht

Een watervoerende installatie die kleine waterdruppeltjes ofwel aerosolen kan produceren (zoals een leidingwaterinstallatie, natte koeltoren, whirlpool of fontein) kan bij onjuiste aanleg of tekortschietend beheer en onderhoud leiden tot gezondheidsrisico's voor mensen. In deze installaties kunnen legionella-bacteriën gaan groeien en door fijne waterverneveling in de lucht worden gebracht. Bij inademing kan dit soms zeer ernstige en zelfs dodelijke gevolgen hebben. Daarom zijn er de afgelopen jaren voorschriften opgesteld waaraan eigenaren, bedrijven en instellingen moeten voldoen om de risico's te beheersen.

Dit informatieblad beschrijft welke regelgeving er op een bepaalde locatie precies geldt voor welk soort waterinstallatie, en wie er toezicht houdt op de naleving van die regels.

In dit informatieblad staat de preventie centraal, om zo goed mogelijk te voorkomen dat mensen een legionellabesmetting (Legionellose) oplopen. Het kan echter toch gebeuren dat één of meerdere personen besmet worden. Zodra dit gesignaleerd wordt, komt de GGD op grond van de Wet publieke gezondheid in actie om de bron van de besmetting op te sporen en te zorgen dat die bron geen nieuwe ziektegevallen meer veroorzaakt.

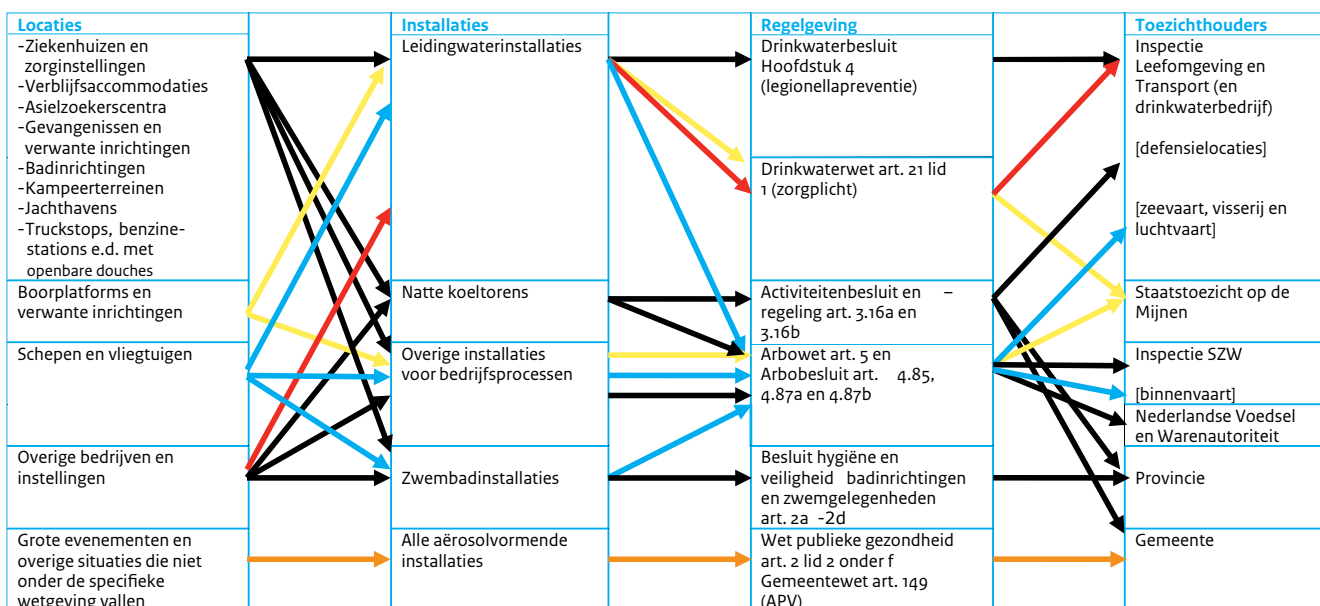
Meer informatie:

- Tekst van de Wet publieke gezondheid: www.wetten.nl
- LCI-richtlijn Legionellose: www.rivm.nl
- GGD Nederland: www.ggd.nl
- LCHV-richtlijnen legionella: www.lchv.nl

Welke regelgeving en toezichthouder?

Om wat voor locaties en installaties gaat het? En aan welke regels moet een eigenaar of beheerder van een waterinstallatie voldoen? En met welke toezichthouder krijgt hij te maken? Dat wordt duidelijk uit het stroomschema Regelgeving en toezichthouder. Zoek allereerst de locatie op en volg van daaruit de pijl naar de installatie waar het om gaat. Blijf vervolgens de pijl met dezelfde kleur volgen, en u komt uit bij de juiste regelgeving en toezichthouder.

Na het schema vindt u over elke locatie, installatie, soort regelgeving en toezichthouder een aparte toelichting.

Locaties

Ziekenhuizen en zorginstellingen

Ziekenhuizen worden ook wel aangeduid als instellingen voor medisch-specialistische zorg.

Bij zorginstellingen gaat het bijvoorbeeld om verpleeg- en verzorgingshuizen. Uitgezonderd zijn zogeheten zorgwoningen, waarbij sprake is van een of meerdere eenvoudige drinkwaterinstallaties. Een nadere omschrijving is te vinden in de Regeling legionellapreventie in drinkwater en warm tapwater.

Verblijfsaccommodaties

Hieronder vallen gebouwen met een 'logiesfunctie'. Dit zijn plekken waar mensen tijdelijk overnachten, al dan niet om recreatieve redenen: hotels, motels, pensions, kampeerboerderijen, groepsaccommodaties, bungalowparken en conferentieoord. Gebouwen met een 'woonfunctie' vallen er ook onder, als daar bedrijfsmatig nachtverblijf wordt geboden aan meer dan vijf personen. Te denken is dan aan de grotere Bed & Breakfast.

Asielzoekerscentra

Hier gaat het alleen om de opvangcentra die zijn aangewezen door het COA (Centraal Orgaan opvang asielzoekers). Erbuiten vallen dus de woningen, hotels of pensions waarin asielzoekers worden opgevangen (die vallen mogelijk wel onder de categorie 'Verblijfsaccommodaties' hierboven). Tijdelijke noodvoorzieningen en vertreklocaties worden ook niet gezien als opvanglocaties.

Gevangnissen en verwante inrichtingen

Het gaat hier om gebouwen met 'celfunctie', ofwel dwangverblijven: penitentiaire inrichtingen, inrichtingen voor justitiële bescherming, TBS-inrichtingen, inrichtingen voor de insluiting van drugskoeriers en cellen bij de politie of Koninklijke Marechaussee.

Badinrichtingen

Dit betreft openbare danwel semi-openbare (zwem)baden met tenminste één bassin van minstens 2 m² oppervlakte en meer dan 50 centimeter diep (ook wel categorie A-baden genoemd). Er wordt daarbij onderscheid gemaakt tussen de leidingwaterinstallatie (douches) en de zwembadinstallatie (bassins, whirlpools, glijbanen, spuitfiguren). Zwembaden in de privésfeer (zoals badjes bij mensen in de tuin) vallen er niet onder.

Kampeerterreinen

Volgens de wet zijn dit plaatsen waar gelegenheid is voor het plaatsen van tenten, caravans, kampeerauto's of andere voertuigen waarin men de nacht kan doorbrengen.

Jachthavens

Hier gaat het om havens, met bijbehorende grond (en bijvoorbeeld douchefaciliteiten), voor pleziervaartuigen.

Truckstops, benzinstations e.d. met openbare douches

Het betreft locaties in verband met het wegvervoer (zoals ook wegrestaurants) waar douchefaciliteiten aanwezig zijn, voor openbaar gebruik.

Boorplatforms en verwante inrichtingen

Wettelijk heten dit 'mijnbouwinstallaties'. Dit zijn op grond van de Mijnbouwwet aangewezen werken, waarmee bijvoorbeeld olie en gas wordt gewonnen en die zich bevinden boven de zee, binnenwateren of op het land.

Schepen en vliegtuigen

Schepen zijn zowel binnenvaartschepen, visserij schepen als zeeschepen.

Overige bedrijven en instellingen

Hieronder vallen alle locaties die niet onder één van de bovengenoemde locaties vallen.

Grote evenementen en overige situaties die niet onder de specifieke wetgeving vallen

Er zijn soms situaties waarbij sprake is van een of meer aerosolvormende watervoerende installaties, die niet of nauwelijks kunnen worden gereguleerd op basis van de specifieke wetgeving, genoemd onder 'Regelgeving'. Te denken is bijvoorbeeld aan aerosolvormende installaties op een groot evenement (zoals een popconcert of Jamboree van de Scouting), een fontein in de openbare ruimte waarbij er geen sprake is van een werkgever-werknemersrelatie, een interactieve waterspeelplaats zonder bassin (ook wel spray park genoemd), of een mobiele natte koeltoren die geen inrichting is in de zin van de Wet milieubeheer.

Installaties

Leidingwaterinstallaties

Leidingwater is bestemd om te drinken, om mee te koken, te douchen of af te wassen. Niet alleen in woningen maar ook in bedrijven. Het betreft zowel de installatie voor (koud) drinkwater, als die voor warm tapwater.

Natte koeltorens

Dit zijn installaties die worden gebruikt voor het afvoeren van overtollige warmte uit productieprocessen en gebouwen door middel van het vernevelen van water in een open constructie. Natte koeltorens worden voor procesdoeleinden gebruikt (bijvoorbeeld bij energiecentrales of in de chemische industrie) of voor comfortdoeleinden (airconditioning). Natte koeltorens kunnen heel groot en opvallend zijn, maar ook klein en vrijwel onzichtbaar.

Overige installaties voor bedrijfsprocessen

Het betreft watervoerende installaties anders dan natte koeltorens, die in het kader van een bedrijfsproces worden toegepast en waarbij aerosolen kunnen vrijkomen. Dit zijn zeer uiteenlopende installaties zoals installaties voor luchtbevochtiging, brandblusinstallaties, nooddouches, oogdouches, spoel- en wasmachines, beregeningsinstallaties, gaswasinstallaties, klimaatbeheersingsruimtes, riool-waterzuiveringsinstallaties, afvalwaterzuiveringsinstallaties, fontein en andere waterobjecten die bij het bedrijf horen, autowasinstallaties en watersystemen bij tandartsen.

Zwembadinstallaties

Hierbij gaat het om de installatie die het bassin en de daarbij horende voorzieningen (whirlpools, voetenbaden, fontein en waterglijbanen) van water voorziet.

Alle aerosolvormende installaties

Hier gaat het om alle watervoerende installaties die aerosolen (zeer kleine waterdruppeltjes) produceren, bijvoorbeeld: douches, luchtbevochtiging, natte koeltorens, whirlpools en fontein en.

Regelgeving

Alle hieronder genoemde regelgeving is in essentie gericht op het voorkomen van groei van legionellabacteriën in de installatie danwel de verspreiding van aerosolen met legionellabacteriën vanuit de installatie. Het gaat telkens om het goed ontwerpen van de installatie, het goed beheren en onderhouden ervan en het periodiek monitoren van de waterkwaliteit. Als u dat doet, voorkomt u groei en/of verspreiding van legionellabacteriën en voldoet u in principe aan de regelgeving. Bij constatering van verhoogde hoeveelheden legionellabacteriën gelden er uiteenlopende verplichtingen, die alle gericht zijn op het zoveel mogelijk voorkomen van blootstelling aan legionellabacteriën en het reduceren van de hoeveelheden.

Drinkwaterbesluit hoofdstuk 4 (legionellapreventie)

Hoofdstuk 4 van het Drinkwaterbesluit bepaalt dat de eigenaren/ beheerders van sommige leidingwaterinstallaties een risicoanalyse voor legionellabesmetting moeten uitvoeren.

Bij de vorming van aerosolen moeten ze een beheersplan opstellen en uitvoeren, een logboek bijhouden en periodiek het water analyseren op legionellabacteriën. Deze regelgeving is van toepassing op de eerste acht locaties uit het stroomschema Regelgeving en toezichthouders.

Meer informatie:

- Tekst van de Drinkwaterwet en het Drinkwaterbesluit: www.wetten.nl
- Hoofdstuk 4 Drinkwaterbesluit inclusief toelichting (Staatsblad 2011, 293) en Regeling legionellapreventie in drinkwater en warm tapwater inclusief toelichting (Staatscourant 2011, nr. 10828), op www.overheid.nl
- Informatieblad "Legionella – uw zorg" op www.ilent.nl
- Antwoorden op vragen bij de uitvoering van Hoofdstuk 4 Drinkwaterbesluit: www.legionellavraagbaak.nl
- Handleiding Legionellapreventie in leidingwater, ISSO-publicatie 55.1, te bestellen via www.isso.nl
- Handleiding Alternatieve technieken voor Legionellapreventie in collectieve leidingwaterinstallaties, ISSO-publicatie 55.4, te bestellen via www.isso.nl

Drinkwaterwet art. 21 lid 1 (zorgplicht)

De Drinkwaterwet formuleert in algemene termen de plicht om te zorgen voor deugdelijk leidingwater. Dit is van toepassing op "boorplatforms en verwante inrichtingen" en de categorie "overige bedrijven en instellingen".

Meer informatie:

- Tekst van de Drinkwaterwet : www.wetten.nl
- Handleiding zorgplicht legionellapreventie collectieve leidingwaterinstallaties, ISSO-publicatie 55.2, te bestellen via www.isso.nl

Activiteitenbesluit en –regeling art. 3.16a en 3.16b

In het op de Wet milieubeheer gebaseerde Activiteitenbesluit (officieel aangeduid als Besluit algemene regels voor inrichtingen

milieubeheer, Barim) zijn in artikel 3.16a en 3.16b specifieke voorschriften opgenomen voor natte koeltorens, evenals in artikel 3.16a van de Activiteitenregeling. Er moet een risicoanalyse worden uitgevoerd, een beheersplan opgesteld en er moeten maatregelen worden genomen om het risico van besmetting van personen met legionellabacteriën te beheersen. Voor de uitvoering van de voorschriften wordt in de toelichting verwezen naar AI-blad 32 dat praktische informatie bevat over het beheersen van legionellarisico's.

Meer informatie:

- Tekst van het Activiteitenbesluit en de Activiteitenregeling: www.wetten.nl
- Arbo-Informatieblad 'Legionella' (AI-32): te bestellen via www.sdu.nl.
- Handleiding Legionellapreventie in klimaatinstallaties, ISSO-publicatie 55.3, te bestellen via www.isso.nl

Arbowet art. 5 en Arbobesluit art. 4.85, 4.87a en 4.87b

De Arbeidsomstandighedenwet (ofwel Arbowet) en de daarop gebaseerde regelgeving bevatten voorschriften die de veiligheid en gezondheid op de werkvloer moeten waarborgen. Waterinstallaties die gebruikt worden in bedrijfsprocessen vallen vanuit die invalshoek onder deze wetgeving. Artikel 5 van de Arbowet verplicht bedrijven tot het maken van een risico-inventarisatie en –evaluatie (RI&E). Het Arbeidsomstandighedenbesluit (ofwel Arbobesluit) geeft nadere voorschriften voor deze RI&E (artikel 4.85) en verplicht verder tot het nemen van doeltreffende beheersmaatregelen om blootstelling aan biologische agentia te voorkómen (artikel 4.87a en 4.87b). Legionellabacteriën zijn biologische agentia.

Wat bij het nemen van beheersmaatregelen specifiek moet worden verstaan onder 'doeltreffend' is situatieafhankelijk. Bij het bepalen van de te nemen maatregelen baseert de werkgever zich op de stand van de techniek en past hij bronbeleid toe. In de praktijk komt het er op neer dat de werkgever moet beschikken over een legionella-beheersplan, als onderdeel van zijn RI&E. Het Arbo-informatieblad AI-32 biedt nadere praktische informatie.

Werkgevers kunnen zich bij het maken en uitvoeren van de RI&E laten bijstaan door een deskundige of een arbodienst (artikel 14 Arbowet).

Op brancheniveau hebben werkgevers en werknemers de mogelijkheid om met elkaar overeen te komen welke beheersmaatregelen noodzakelijk zijn om blootstelling aan legionella te voorkómen en deze vast te leggen in een zogeheten Arbocatalogus.

Meer informatie:

- Tekst van Arbeidsomstandighedenwet en Arbeidsomstandighedenbesluit: www.wetten.nl en www.arboportaal.nl
- Informatie over de uitvoering van Arbobesluit 4.87 a en 4.87b : Arbo-Informatieblad 'Legionella' (AI-32): te bestellen via www.sdu.nl.
- Handleiding Legionellapreventie in klimaatinstallaties, ISSO-publicatie 55.3, te bestellen via www.isso.nl

Besluit hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden art. 2a-2d

Dit besluit (afgekort tot Bhvzbz) geeft voorschriften om legionella in (zwem)badwater te voorkomen. Zo moet de eigenaar/beheerder van een zwembad of bubbelbad (oppervlakte van 2 m² of meer en dieper dan 50 cm) waarbij aerosolen kunnen vrijkomen, het zwemwater voldoende desinfecteren, een risicoanalyse uitvoeren en zonodig een beheersplan opstellen.

Indien het bad kleiner of ondieper is dan hiervoor vermeld, maar deel uitmaakt van een inrichting met een bad dat wél aan het minimum-formaat voldoet, gelden deze eisen ook voor het kleinere bad.

Meer informatie:

- Tekst van de Wet en het Besluit hygiëne en veiligheid badinrichtingen en zwemgelegenheden: www.wetten.nl
- Toelichting op Bhvzbz en praktische uitleg: zie werkboek op www.zwemwiki.org
- Tekst van Modelplan voor legionellapreventie in zwemwater: www.legionellavraagbaak.nl
- Informatieblad over het Modelplan: www.legionellavraagbaak.nl

Wet publieke gezondheid art. 2 lid 2 onder f en Gemeentewet art. 149

Volgens de Wet publieke gezondheid moet het college van burgemeester en wethouders onder meer zorgen voor het bevorderen van de technische hygiënezorg. Volgens het Besluit publieke gezondheid (art. 2 lid 4) houdt dit in ieder geval in dat de gemeente een lijst moet bijhouden van locaties en situaties waar een verhoogd risico bestaat op verspreiding van pathogene micro-organismen, zoals legionellabacteriën. Daarbij hoort ook de advisering van degene die voor de locatie of situatie verantwoordelijkheid draagt, teneinde het risico te beperken. Tevens moeten ongewenste situaties gesignaleerd worden.

De gemeente moet zich ervan vergewissen dat bedrijven passende maatregelen nemen. Indien nodig kan de gemeente een en ander regelen in de gemeentelijke verordening (ook wel APV genoemd), op basis van art. 149 van de Gemeentewet. De GGD'en hebben hierbij een adviserende rol.

Op deze wijze vormen de Wet publieke gezondheid en de Gemeentewet als het ware een vangnet voor situaties die niet gereguleerd zijn op grond van de hierboven genoemde wetten.

Meer informatie:

- Tekst van Wet publieke gezondheid: www.wetten.nl
- Tekst van Gemeentewet: www.wetten.nl

Toezichthouders

Afstemming tussen toezichthoudende instanties

Omdat er verschillende wettelijke kaders en meerdere toezichthoudende instanties zijn, is afstemming bij de uitvoering van het toezicht van belang. Dit onder meer ter vermindering van de inspectielast van bedrijven en een zo efficiënt mogelijke inzet van de toezichthouders. Als een toezichthouder zelf niet kan optreden tegen een riskante situatie, zal hij direct de bevoegde toezichthouder waarschuwen. Verder stemmen de toezichthouders hun geplande handhavingssacties zoveel mogelijk van tevoren af met hun collega's en koppelen ze de resultaten terug. Tot slot is er twee keer per jaar afstemmings-overleg in het Interdepartementaal Legionella Platform.

Inspectie Leefomgeving en Transport (en drinkwaterbedrijf)

Is de leidingwaterinstallatie aangesloten op het net van een drinkwaterbedrijf, dan houdt de Inspectie Leefomgeving en Transport (ILT) samen met het drinkwaterbedrijf toezicht op de legionellapreventie. De drinkwaterbedrijven voeren ter plekke controles uit; waar nodig schakelen ze de ILT in voor de handhaving. Zijn de installaties niet aangesloten op het net van een drinkwaterbedrijf, dan houdt de ILT zelfstandig toezicht. Daarnaast is de ILT voor zo'n 150 defensielocaties de toezichthouder op een aantal voorschriften van het Activiteitenbesluit en de Activiteitenregeling, waaronder die met betrekking tot natte koeltorens. De aanwijzing van deze locaties is te vinden in Bijlage I, onderdeel C, onder categorie 29 van het Besluit omgevingsrecht. De ILT houdt ook toezicht op zeeschepen, visserijsschepen en vliegtuigen.

Meer informatie:

- Informatieblad "Legionella uw zorg: www.ilent.nl
- Inspectierichtlijn 2010 (met afspraken tussen ILT en drinkwaterbedrijven over de uitvoering van de controletaak): www.ilent.nl
- Adresgegevens en andere informatie over ILT: www.ilent.nl
- Adresgegevens en andere informatie over de drinkwaterbedrijven: www.vewin.nl

Staatstoezicht op de Mijnen

Het Staatstoezicht op de Mijnen houdt hier toezicht op de plicht van de eigenaar van een boorplatform om te zorgen voor deugdelijk drinkwater. Dit Staatstoezicht houdt óók toezicht op de naleving van de *Arbeidsomstandighedenwet* (zie 'Natte koeltorens' en 'Overige installaties voor bedrijfsprocessen') op boorplatforms. Zo moeten werkgevers in het verplichte Veiligheids- en Gezondheidsdocument (V&G document) beheersmaatregelen tegen legionella opnemen. Het Staatstoezicht toetst de ingediende V&G documenten en ziet toe op uitvoering van de beheersmaatregelen. Dit doet zij via inspecties en na klachten, ongevallen of voorvallen.

Meer informatie:

- Staatstoezicht op de Mijnen: www.sodm.nl

Inspectie SZW en Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit

De Inspectie SZW ziet erop toe dat bedrijven de verplichtingen uit de Arboretwet en daarop gebaseerde regelgeving naleven (ook op binnenvaartschepen). Voor legionella betekent dit dat bij een inspectie wordt nagegaan of de bedrijven de risico's goed in beeld hebben en voldoende maatregelen treffen om te voorkomen dat werknemers worden blootgesteld aan legionellabacteriën. Op brancheniveau kunnen werkgevers en werknemers onderling afspraken maken over de manier waarop ze aan de doelvoorschriften uit de Arboretwetgeving voldoen. Die afspraken kunnen ze opnemen in een Arbocatalogus. In zo een catalogus kan bijvoorbeeld staan dat men zich houdt aan een bepaalde ISO-richtlijn. De Inspectie SZW toetst de Arbocatalogus om na te gaan of in voldoende mate invulling wordt gegeven aan de doelvoorschriften van de Arboretwetgeving.

Tenslotte moeten de werknemers weten bij welke werkzaamheden ze met legionella in aanraking kunnen komen, wat de risico's daarvan zijn en hoe zij de benodigde beheersmaatregelen kunnen nemen. De werkgever is verantwoordelijk voor voorlichting, onderricht en intern toezicht op het toepassen van de beheersmaatregelen.

Loopt het publiek door water in bedrijfsprocessen een hoger risico dan de werknemers (vaak omdat er meer publiek is dan werknemers), dan ziet de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) toe op de naleving van de artikelen 4.87a en 4.87b van het Arbobesluit. In de praktijk zal het vooral gaan om winkelcentra, horeca, tuincentra, sanitairzaken en diverse speciaalzaken, waaronder camping- en outdoorshops.

Meer informatie:

- Inspectie SZW: www.inspectieszw.nl
- Nederlandse Voedsel en Waren Autoriteit: www.nvwa.nl

Provincie

De provincie houdt toezicht op de hygiëne en veiligheid van badinrichtingen, op grond van de Whvbz. Tevens is de provincie in een beperkt aantal gevallen toezichthouder voor natte koeltorens, op grond van het Activiteitenbesluit en de Activiteitenregeling.

Meer informatie:

- Site met links naar alle provincies: www.provincies.nl

Gemeente

De gemeente is voor het gros van de situaties toezichthouder voor het Activiteitenbesluit en de Activiteitenregeling. Tevens gaan gemeenten op grond van de Wet publieke gezondheid na welke situaties (grote evenementen, maar bijvoorbeeld ook mobiele natte koeltorens en fonteinen in de openbare ruimte) een verhoogd risico op verspreiding van legionellabacteriën geven. Zij brengen advies uit om die risico's te beperken en stellen waar nodig voorschriften vast in de gemeentelijke verordening. De Inspectie

voor de Gezondheidszorg ziet erop toe dat de gemeenten deze taak goed uitvoeren. De Inspectie betreft dit onderdeel bij het algemeen toezicht op de GGD'en.

Meer informatie:

- Adresgegevens van alle Nederlandse gemeenten: <http://almanak.overheid.nl>
- Inspectie voor de Gezondheidszorg: www.igz.nl

Colofon

Dit informatieblad kunt u downloaden via www.rijksoverheid.nl

Dit is een uitgave van het

Ministerie van Infrastructuur en Milieu

Postbus 20901 | 2500 EX Den Haag
www.rijksoverheid.nl/ienm

November 2012